ELŐSZÓ

Kis példányszámban, kézirat gyanánt adjuk most közre kötetünket, azzal az elhatározott szándékkal, hogy rövid időn belül újabb, javított s alighanem alaposan bővített kiadás kerül majd a kutatók szűkebb körén túl már a soknemzetű Erdély múltja iránt érdeklődő olvasókhoz is.*

Elképzelhető, hogy az új edícióban maguk a tételek, a külföldi akadémiát járt személyekről készült cikkek a mostaninál „jobban fogyaszthatók" lesznek. Ennek érdekében azonban csak kevés, inkább technikai változtatást vélünk szükségesnek.

Az alábbiakban a további munka két-három eleméről szeretnénk szólni; ezekben az esetekben külön is számítunk kollégáink észrevételeire.

Az egyik legvitathatóbb kérdés természetesen minden ilyen névtárnál a személynevek *elrendezése* és használata.

Minden közreműködő hasznosnak találta *végülis* az anyag keresztnevek szerinti csoportosítását és ilyen sorrendben való közlését. (A kb. 1560–70-es évek utáni tételeknél eleinte ezt többen vitattuk.) Végül praktikusan az egész időszakot illetően segített ez az eljárás — reméljük, hogy az esetek nagy többségében — elkerülni az életrajzi adatokban különösen szegényes „tételek", figurák összevonását, összezavarását.

A következő kiadásban talán nem lenne haszontalan, ha a szerzők mindenkinek — akiről egyetlen beiratkozási adatnál többet tudunk — adnának *egy nevet*; s a hibás vagy félreérthető személy- és helynévalakokat megtartanák ugyan, de nem csak a mutatókban, hanem a cikkekben is föltüntetnék, hogy mit javasolnak főalaknak.

A munka során a sajtó alá rendezőkben és a szerkesztőkben fölmerült az az elképzelés, hogy a régi magyarországi — s különösen a magyar — személynévhasználat és az igen gyakran ingadozó egykorú alakok egységesítését az akadémita értelmiség esetében speciális szempontokat is figyelembe véve kell fölülvizsgálni. Valószínű, hogy ennek nyomán a domidoctus nemesek, főurak, polgárok és talán a „deákértelmiség" körében kialakult gyakorlattól is eltérően kell eljárni a peregrinusok — és általában az egyetemet végzettek — fokozatosan rögzülő családneveivel.

A nevekkel, pontosabban a névsorba való fölvétel szempontjaival függ össze a fölhasználható források — hitelesség szerinti — szelekciója.

Szándékosan hagytuk meg (s hajlunk rá, hogy az újabb kiadásból se hagyjuk ki) a — néha bizony igen-igen gyarló — *közleményeket* (külföldi matrikulákból korábban részben vagy teljesen erdélyi szempontból kigyűjtött névsorokat) az anyakönyvekből közvetlenül vett adat mellett is. Most nem voltunk ezen a téren elég következetesek. (A bizonyosan tévesnek tartott eseteket kihagytuk, máskor a tételszám elé tett kérdőjellel jelöltük kételyünket.) Egy újabb kiadás valószínűleg azzal tenne szolgálatot

* A szakszerűség és a kollektív bővítés, kontroll szempontjából eszményi változatnak egy állandóan fejleszthető számítógépes adatbankot is el tudnánk képzelni...

a további kutatásnak, ha függelékben külön sorolná föl az olyan peregrinusokat, akiket a magyar vagy német szakirodalom korábban — szerintünk alaptalanul — erdélyinek vélt. Föltétlenül ilyenek például a kisszebeniek, vagy a Transisulanusok. (Utóbbi esetben talán mégis túlzás lenne a német és holland anyakönyv-kiadók rossz olvasatára gyanakodnunk...) Appendixben volna a helye azoknak is, akiknek *erdélyi volta kétséges*. A bizonytalan esetek elkülönítése föltétlenül pontosabbá fogja tenni a statisztikát is.

Végül: a kötet *földrajzi koncepcióján* nem szeretnénk változtatni. Az itt kiválasztott időszakban a történelmi Erdélyhez oly sok szállal kötődtek a Részek, s a Partium nyugati határai olyan sokszor változtak — nem föltétlenül közjogi, hanem a tényleges együvétartozás értelmében —, hogy aligha találhatnánk jobb kompromisszumot a mostaninál. A személyek kiválasztásában sincs sok értelme módosítani; mert *van* értelme együtt mutatni be s együtt látni azokat, akiket *minden szál* ehhez a „bővített Erdélyhez" fűzött — azokkal, akik csak születési helyüknek vagy csak működési terepüknek mondhatták Transsylvaniát.

*

Az új kiadás szándéka és most a „kézirat gyanánt" föltüntetése nem menthet föl az anyaggyűjtők és a sajtó alá rendezők munkájának elismerésétől. Példátlanul sok nehézséget kellett leküzdeniük a munkakörülmények diktatúra alatti nyomorúságától a külföldi anyakönyvek oly gyakran romlott adat- s főleg névanyaga fölismerésén-korrigálásán át a peregrináció előtti és utáni életpálya-szakaszok rekonstrukciójának, összeállításának speciális gondjaiig. Az etnikai, nyelvi, vallási, társadalmi sokféleség miatt példátlanul heterogénnek bizonyult a fölhasználható forrásbázis — pedig szinte teljesen a nyomtatásban megjelent anyagra szorítkoztak a szerzők.

Az anyag gyűjtésében és a tételek első elrendezésében együtt munkálkodott Szabó Miklós és Tonk Sándor, utóbbi pedig néhány hónapos szegedi tartózkodását az anyag jelentékeny bővítésének és a végleges szerkezet kialakításának szentelte. (Nagy örömünkre szolgál, hogy e munka közben Tonk Sándor fél évezredet áttekintő, elemző dolgozatot is írt az erdélyiek 1850 előtti egyetemjárásának fő „trendjeiről", a térség társadalmában játszott szerepéről. A szegedi művelődéstörténészek minél előbb szeretnék kiadni ezt a monográfiát, amelynek statisztikai táblázatai és egyéb mellékletei, s különösen a származási helyeket pontosan meghatározó és elemző részek rendkívül hasznosan egészítik ki a most közrebocsátott kötetet.)

A kötet szerkesztője a technikai munkákon kívül hatékonyan segítette azoknak a nagyon becses észrevételeknek a felhasználását, amikért hálás köszönettel tartozunk a XVI. századi anyagot különösen sok adattal és korrekcióval gazdagító Ritoókné Szalay Ágnesnek, a szász diákok életrajzait alaposan kiteljesítő Binder Pálnak, néhány német egyetem és több jogi fakultás anyagát rendelkezésünkre bocsátó Szabó Bélának. A szerzők és szerkesztők hasznát vették annak a segítségnek, amit Vistai András János, Futaky István, Gömöri György, Heltai János, Péter Katalin, Szakály Ferenc, Ernst Wagner nyújtott számukra.

Szeged, 1992. november

Keserű Bálint

[Erdélyi Magyar Adatbank]